

n. p. otrokom: „Spolnujte zapovedi Božje“. Starši bodo pa otroku, ako ga na laži dobodo, naravnost rekli: Dete moje, ti ne spolnuješ zapovedi božje, lagati je zoper osmo zapoved Božjo.

Starši morajo pa tudi skerbeti, da otroci izdeljujejo svoje šolske naloge, in da jim pomagajo, kjer koli morejo.

Pa le vse v pravi meri! Nekateri preskerbni stariši otroke preveč obkladajo z učenjem. To ni prav! Otrok mora imeti tudi počitek; prenetno izrejena zelišča se spridijo, ako neha umetna izreja.

Konečno še eno besedo! Cerkveni prijatelji in neprijatelji so v tem enih misli, da je pri odgoji veliko napačnega, in da iz tega izvira veliko zlega v današnjem času. Tedaj se skuša in skuša s šolo in odgojo. — Pozabimo pa prav radi resnico, katera se nikdar ne dá utajiti: Otrok ostane le otrok, in je dobro izrejen, ako vé [le to, kar mu je naj bolj potrebno vedeti, — poglavitno pa je, da je serce požlahnjeno in dobro. Ker pa tega ni, otrok ni dobro izrejen, ako še toliko in toliko vé, — naj molčimo od tega, da bode to vse pozabil, kedar doraste. To vendar vsaki dan vidimo, da je priprosto pa dobro izrejen deček revnih staršev veliko bolj srečen tudi v svojih opravilih, kakor skerbno podučevani otroci, katerih serce je sprideno.

Kjer je kerščansko življenje po družinah, in kjer so šole tudi po kerščansko vravnane, tam tudi ne bo brez prave odgoje.

Tistim pa, ki vedno kličejo poboljšanji sveta pa po pravici kliče-mo: Skerbite za kerščanske družine, skerbite za kerščanske šole, potem bo na svetu marsikaj bolje!

Odlomki iz zemljezanstva.

(Dalje.)

Naj pa že pridejo ledine, raztrošene po severnem Nemškem in Ruskem od koderkoli, tako nam vendar druge prikazni pričajo, da je res bila v Evropi ledena doba. Učenjaki so skerbno opazovali današnje ledenike posebno na Švicarskem, ter so najdlji, da se ledeniki navzdol premikajo, kakor da bi bila ledena masa, iz katere obstojé, gosta tekočina. Sila, s katero se tak ledenik premika, je čudovita, in nobena stvar se ji ne ustavi. Skale, katere so mu na poti, pelje s sabo v dolino, drugo kamenje, katero pride pod led, pa s tako silovito močjo dergne ob kamnatno strugo, po kateri se ledenik premika, da se prikažejo dolge brazde, in je kamenje, kakor da bi bilo ustruženo, druge skale pa popolnoma pogladi.

V mokrih in merzlih letih se raztegajo ledeniki daleč v dolino, pomikujejo se naprej in prevažvajo na svojem herbtu kamne in razvaline,

potiskajo pa pred sabo tudi cele sklade kamenja. Te kamnate razvaline in nasipe iz zdrobljenega kamenja imenujemo lednikove plazove ali s tujo francosko besedo moréne (Morainen). Taki ledenikovi plazovi so še sedaj videti pri ledenikih n. p. pasterični ledeniki pod Velkim zvonikom. Imamo pa tudi razne slike od njih.

Ledeniki napravljajo take plazove in jih tirajo s sabo navzdol. Ako pa se raztopí spodnji konec ledenika, kar se zgodi v toplih in vročih letih, umakne se ledenik nazaj, a kamenja ne more s sabo vzeti, in to čez več sto let priča, kako daleč je ledenik segel. No, tacih plazov bi tudi na Kranjskem več lahko našeli; naj omenjam le morén pri Fužinskih jezerih na Gorenskem (Weissenfelder Seen). Ko bi tudi tak ledenik do čistega se raztopil in minul, bi vendar popuščeno kamenje, oglašene skale pričale, da tako daleč je segal ledenik. Tako se lje pokazalo, da so se v neki dobi diluvialnega časa ledeniki Alp razprostirali veliko dalje kakor sedaj, tako da je bila vsa Švica velikanski ledenik. Taki ledeniki so pokrivali tudi druge evropejske gore, tedaj tudi naše kranjske. Tudi v severni Ameriki so najdi sledi ledenikov tam, kjer sploh sedaj ni ledenikov. Takrat je bila splošna ledena doba po večini naše polute. — To je enkrat gotovo, to tudi spričuje razdelitev žival in rastlin. Ko je nastopal čedalje večí mráz po poprej zmerno-toplem obnebju, zginila so organska bitja, katera se niso preselila, in mesto jim so prevzele živali in rastline, katere najdemo sedaj le v merzlejših severnih krajih. Ko pa ponehuje ledena doba, preselila so se organska bitja po ravninah čedalje bolj na sever; kar jih je bilo v podnožju gorá, so zginila, in ostala le višje góri, kjer je bilo še dovolj merzlo. In tako najdemo po visokih gorah posamesne raznesene rastline, katere sicer rasejo po Skandinaviji.

Dokler tega niso ljudje spoznali, so si veliko glavo ubijali s tem, kako da se ponašajo te rastline tako raztrošene po naših gorah.

Kedaj pa je bila ta ledena doba? Kakor rečeno, v diluvialni dobi (dobi starejšega naplava), katero je ena naj mlajših zemljinega razvoja, ako se pa praša za število let, kdo more to povedati? učeni sploh so pa sedaj te misli, da poslednja leta ledene dobe že spadajo v zgodovinsko dobo. —

Ljudje, kateri so v starodavnih časih po srednjeevropskih gozdih prežili na sobe (severne jelene) silovíte nosorožce in velikanske mamute, so živeli ob času, ko je v Babilonu in Egiptu že omika cvetela. Od teh lovskih kočovnikov dolgo časa niso nič vedeli. Sicer so sploh terdili, da so že pred štiri tisoč leti ljudje živeli po Evropi, pa dokazov za to ni bilo. — V poslednjih časih pa so najdlí človeške kosti na več krajih, in zraven njih pa sobove kosti, katera žival sedaj živi le visoko na severju. Gotovo je, da so medvedje in leví berlogarji in mamut še živeli v zgodovinski dobi, tako da se je spomin na nje ohranil v ljudskih pravljičah.

Iz zgodovine vemo, da so se po balkanskem polutoku dolgo časa levi klatili, in vitezi tistih časov so bili serčni lovci, kateri so svoje sovrmenike oprostili divjih zveri; od Herakleja vemo, da je v Peloponeju pobijal leve. V „Nibelungih“ se bere od Siegfrida, da je v Vogesih najdel neukretnega leva „ungefügigen Leuwen“ in ga usmertil. Videti je, kakor da bi se bil lev berlogar (Höhlenlöwe) iz srednje Evrope bežal pred omiko in da so njegovi potomci sedanji levi, kateri pa niso niti tako veliki niti tako stari kakor nekdanji. Ni dvomiti, da bodo po časih levi čisto odmerli, pravijo, da jih je v Algeriji po Atlantovi gori komaj kaka dva tucata.

Med donavskim in renskimi porečjem na Švabskem izvira reka Šusna (Schussen). Po naključju so tam pod glinom 4 do 5' debelem najdlji mnogo kosti in rogov. Tam je bil poprej mali ribnik, sedaj pa je že dolgo časa popolnoma suh in obraščen z ločjem. V predzgodovinskem času so bili tam mogočni ledeniki, ker popustili so velikanske plazove, ki se vzdigujejo iz šotišč, katera so se naredila še le od tistega časa.

Ko so odpravili šoto od kraja, kjer so hoteli kopati, naleteli so na apneni tuf 4 - 5' debel. Kakor je rekel gosp. prof. Fraas, ki je z gosp. Glaserjem vodil to kopanje, pride to kamenje od Šusne, katera tam izvira na Kiesrücken-u, ki je tudi ledenikov plaz; ta tuf se prav nič ne razloči od tufovih utvarov, kateri se narejajo na znožju gorá, kje izvirajo apnene vode. — Kopali so dalje in so prišli do mahu; bil je to tak mah, kakor je sedaj le na severju ali na verhu Alp, — to vse spričuje, da je bil tam merzli čas. tedaj ledena doba.

Še le to, kar so najdlji med mahom in drobnim peskom je bilo taisto, kar so iskali, vse je bilo tako čversto in terdo, kakor da bi bilo še le včeraj na kup spravljeno. In vendar, koliko stoletij je minulo od tistega časa, ko so se pokrili ti ostanki s perstjo noter dosibmal, ko so jih izkopali. Deržave in ljudstva: Perzija, Grecija, Macedonija, Rim in nemška deržava, vse je nastalo in prešlo od tega časa, ko so bili hranjeni ti ostanki pri izvirih Šusne. — Pač res, na svetu vse mine!

Poglejmo pa bolj na tanko te ostanke. Veliko kosti je bilo od nekega malega vola in glavatega konja, naj več pa od sóbov, ki živé sedaj le na visokem severju. Tudi je bilo nekaj kosti velikega medveda, nosomaha in severnega psa (Eisfuchs).

Ni pa bilo naj manjše sledi domačih žival; človek, ki je prebival ob Šusni, še ni ukrotil sedanjih živali, ali pa je bilo preveč merzlo obnebe za naše domače živali.

Da je človek živel pri Šusni, pričajo stvari, katere si je narejal prav okorno iz živalskih kosti, takih reči je veliko videti. Kostí so bile večjidel preklane, da so mozeg iz njih jemali, posamesni osmojeni kamni kažejo, da so bili pri ognju, od lončene posode ni sledu, dasiravno je

blizu tamkaj ilovica, katero sedaj rabijo. Sobovo rogovje so izrezovali z ostrimi kamni, katere so rabili namest nožev, in delali iz njih ostrine za ternike, pušice ali šulice. Tudi nekaj bodalov in ostrin iz sobovega rogovja so najdlji. Eden njih je bil na zobčke (romboide) zbrušen, kakor železni bodali v srednjem veku.

Kakor pri virih reke Šusne, tako so tudi na različnih krajih Francije najdlji človeške ostanke, iz nekaterih se sluti, da so bili tamošnji ljudje človekožerci. — Zanimivo je pa to, da so včasih na sobovih kosteh v francoskih jamah najdlji vrezane slike. Naravoslovci niso vedeli, kaj bi to bilo, ali kdo norce iz njih brije, ko so na kosteh najdlji izrezljan Mamut, ravno taki, kakor so si ga predstavljali od te zdavno odmerle živali. — Ali je to vse tudi že sto tisoč let staro? Naj bolj verjetno je, da je gerška omika na ta ljudstva vplivala. Ob času gerške slave so berž ko ne živeli ti stari lovci in se naučili izrezovati podobe od tujcev, kateri so imeli naselbine po teh krajih. — Vse nam dokazuje, pravi profesor Fraas, da je po sredozemskih pokrajinah in po večjem delu Evrope bilo v geološkim in v zgodovinskem času enakomerno podnebje, ker je bilo bolj vlažno. O tistem času, ko je v srednji Evropi bilo kakor visoko na severju, ko so alpski ledeniki segali notri do Donave in Rene, o tistem času so bili še gozdi na Parnasu in Helikonu in na bregovih Evfrata mastni pašniki. Iz enega in istega vzroka se je vse to spremenilo, ali naj bo že ta ali uni; ledeniki v Franciji in na Švabskem so se stopili na Greškem se je piniya umaknila hrastu in čez babilonske razvaline vleče sedaj žeč veter iz puščave.

Švabski led in ljudje ob Sušni so bili ob času babilonske države in piramid v Memfis-u, vzroka dvomiti nad tem nimamo veljavnega.

Ni dolgo tega, kar so tudi v „Hohlefels-u“ pri „Blaubeuren“ najdlji sledi, da so tamkej ljudje prebivali. V tej jami so najdlji posebno veliko dobro ohranjenih ostankov medveda berlogarja. Profesor Fraas je vse na tanko preiskal, ter pravi, da je človek vlačil ne le kosti, ampak celega medveda v jamo, ko ga je na lovu ubil. Tam so pojedli medveda in posamesne kosti posebno pa čeljusti s prednjimi zobi rabili za mnogoverstno orodje. Najdlji so pa tudi veliko prevertanih konjskih zob, ali so bili za kinč ali za vražo, se ne vé. Konj je pri starih Germanih bil posebno čislana žival. V tistem času so po germaških gozdih živeli tudi nosorožci in mamutovi. Tudi te je človek pobijal, pa jih cele ni mogel spraviti v jame, tedaj jih je zvunaj raztelesoval in posamesne kosove znašal v jame.

Tudi drugej so najdlji enake sledi. Te in druge najdbe nam kažejo prvotne prebivalce v Evropi njih šege in navade vsaj po večjem. Strašna preteklost neomikanega človeštva se nam tukaj odkriva. Grozovito je bilo življenje teh divjakov, boj in morija, kamor se ozremo. Skoraj

moramo obžalovati, da je učenost nam odkrila strašne zgodbe v preteklosti, od katerih nam nič ne pripoveduje pisano sporočilo.

Pa kaj se bomo čudili, tudi omikani Greki so ljudi bogovom žertovali, in v Rimu so še v četrtem stoletju po Kristusu včasih skrivaj Jupitru ljudi žertovali.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

56. Drugo pismenstvo je ob kratkem poslovenjeno po Čopu, in le tu in tam je pristavil Metelko svojo razsodbo ali katero bolj izvirno opombo, na pr. pri Metelkovcih (Zalokar, Potočnik. Burger; vid. IX, 12. 13.) in še nekterih.

„Da so pisma perve dobe t. j. od leta 1550 do 1595 tako redke, pride od tod, ker se je bilo, kar vselej Bog varuj! naših prvih pisateljev krivovérstvo polastilo, in kakor so potem to preganjali in srečno pregnali, so bile tudi tadanje pisma veči del končane; veliko jih je pa tudi v Ljubljani ob velikem pogoru 1774 z Jezuitarskim samostanom vred zgorelo.

Truber (p. Primuž Kranac, Anton Dalmatin, Stipan Istriani itd.) in njegovi tovarši se v nekterih svojih bukvah le s kerstnim imenom podpišejo. Tako še današnji dan pri nas kmetje svoje duhovne le po kerstnem imeni poznajo: gospod Primož, gospod Juri, gospod Jernej itd.

Kastelic Matija, bivši župnik ali fajmošter. Župa (fara) in župnik (fajmošter) je iz Dalmatinskega in nekterim prav všeč. Morebiti bi bilo pa bolje fari reči duhovnija in fajmoštru duhovnik, kakor že kaplanu pravijo obhodnik. — Farman pomeni na Notranjskem fajmoštra, sicer pa uda fárine soséske.

P. Marko piše: „Castellez canonicus Rudolphiwerdae“ t. j. Rudolfove Berda; kakor je tudi sicer več tacih krajnih imen: Vélike Berda, Male Berda itd., pa ne Rudolphi pretium. P. Marko tudi sicer *w* namesti *b* piše: wěl, wodem namesti bel, bódem itd. — Marko je prav za prav zvavni od im. Marka, in je v imenovavnega ravno tako povzdignjen, kakor oče. — P. Marko je veliko pripomogel k temu, da so začeli tudi deželske ali posvetne reči pisati, čeravno je od druge strani tudi marsikaj zmédel, ali morebiti bolj prav reči, popačil. — Besedo „arrezh“ je P. Marko, ki je terdil, da ima od prvega déda Adama pravico nove besede stvarjati, izmislil, in poméni vzrok. — Iz pisatve naslovov njegovih bukev že vsak lahko sodi, kako deleč je segla njegova učenost v slovenščini, in da bi bilo malo dobička za naše slovstvo, ko bi hotli tudi